

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

**Ekologické zemědělství a jeho dopady na
společnost**

Šimánková Lucie

© 2011 ČZU v Praze

!!!

**Místo této strany vložíte zadání bakalářské
práce.
(Do jedné vazby originál a do druhé kopii)**

!!!

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Ekologické zemědělství a jeho dopady na společnost" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze březen 2011

Lucie Šimánková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ing. Lukášovi Zagatovi, Ph.D. za umožnění napsání této bakalářské práce, za hodnotné rady a odborné vedení během práce. Dále bych chtěla poděkovat Zdeňce Šimánkové a Miladě a Josefovi Dětským za nepřetržitou podporu.

Ekologické zemědělství a jeho dopady na společnost

Organic agriculture and its societal impacts

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá ekologickým zemědělstvím. Hlavním cílem je zjistit, zda je v postojích spotřebitelů patrná reflexe rizik moderní společnosti, které jsou uvedeny a rozebrány v teoretické části. Je zjišťováno, zda se zmíněná rizika promítají do spotřebního chování spotřebitelů běžných potravin či spíše spotřebitelů biopotravin. Teoretická část práce nejprve rozebírá co je ekologické zemědělství, jaké má principy a cíle. Dále tato část vysvětluje konvenční zemědělství a jeho rizika, která jsou popsána v kapitole riziková společnost. A nakonec práce uvádí zrod a současný vývoj ekologického zemědělství. V empirické části je zodpovězena hlavní výzkumná otázka a dílčí otázky týkající se důvodu nezájmu o biopotraviny u spotřebitelů běžných potravin a důvody koupě biopotravin u spotřebitelů biopotravin. V závěru jsou shrnuty poznatky jak z literární rešerše tak zároveň z části praktické, kde jsou dále uvedeny vlastní hypotézy ze zjištěných výsledků analýzy.

Klíčová slova

ekologické zemědělství, biopotravina, konvenční zemědělství, modernizace společnosti, rizika moderní společnosti, konverze, trvale udržitelný rozvoj, spotřebitel

Summary

This thesis deals with organic agriculture. The main target is to determine, whether are apparent in attitudes of consumer reflections risks of modern society, which are listed and discussed in the theoretical part. It examined whether mentioned risks are reflected in the consumer behavior of consumers normal foodstuffs or more of consumers organic foodstuffs. The theoretical part of this thesis first examines what is organic farming, which has principles and objectives. This part describes the conventional agriculture and his risks that are described in chapter risk society. Finally, the thesis lists birth and development of organic agriculture. In the empirical part has been answered the main research question and other particular issues which relating to lack of interest in organic food and reasons why consumers buy organic food. In conclusion are summarizes findings of literature review as well as the practical part, which are given below own hypothese from results analysis.

Keywords

organic agriculture, organic, conventional agriculture, modernization of society, the risks of modern society, conversion, permanently sustainable development, consumer

Obsah

Souhrn	5
Obsah	6
1. Úvod.....	7
2. Cíl práce a metodika	8
3. Modernizace společnosti a zrod ekologického zemědělství.....	9
3.1 Definice ekologického zemědělství	9
3.2 Ekologické zemědělství jako multifunkční model.....	10
3.3 Zásady a cíle EZ	10
3.4 Bioprodukt - Biopotraviny.....	11
3.4.1 Principy pro úpravu biopotravin	11
3.5 Zrod a historie ekologického zemědělství	12
3.6 Konvenční zemědělství a jeho rizika	14
3.7 Riziková společnost	17
3.7.1 Produkce rizik jako rys moderní společnost	17
3.7.2 Charakter nových rizik.....	19
4. Dopady ekologického zemědělství na život lidí.....	22
4.1 Trvale udržitelný rozvoj.....	22
4.2 Vlivy EZ na společnost.....	23
5. Současná situace a vývoj v ČR.....	24
5.1 Rozvoj EZ v posledních desetiletích	24
5.2 Historie rozvoje EZ v ČR	24
5.3 Současný vývoj a problémy EZ v ČR.....	26
6. Empirická část.....	27
6.1 Metodika výzkumu	27
6.2 Přehled hlavních zjištění.....	28
7. Závěr	39
8. Seznam literatury	43
8.1 Tištěné zdroje.....	43
8.2 Internetové zdroje	44
8.3 Seznam tabulek a grafů.....	45

1. Úvod

V současné době je ekologické zemědělství velmi diskutované téma. V evropských státech se rychle rozvíjí trh s produkty ekologického zemědělství - bioprodukty. Avšak i přesto je dodnes pro někoho pojem ekologické zemědělství (dále jen EZ) neznámý.

Ekologické zemědělství je moderní formou obhospodařování půdy bez používání chemických vstupů s nepříznivými dopady na životní prostředí, zdraví lidí a zdraví hospodářských zvířat. Tento zemědělský produkční systém, který umožňuje produkovat vysoce kvalitní potraviny, je nedílnou součástí agrární politiky ČR.

EZ také přispívá k rozvoji a údržbě venkovské krajiny, má být šetrné k přírodě a vytvářet nové pracovní příležitosti. V Zemědělství byl dříve kladen hlavní důraz na co největší produkci potravin s co nejmenšími náklady, vše ostatní bylo na druhém místě, avšak poté se začalo hledět i na to, jaká negativa a rizika způsobuje.

Důvodem mého výběru tohoto tématu je právě vztah k přírodě. V dnešní době kdy se potýkáme s již dosti zničeným životním prostředím, je velmi příznivé, že EZ je ohleduplné k přírodě a zvířatům. Je také velké plus, že v době kdy se lidé z vesnic stěhují spíše do měst se EZ snaží o udržení osídlení venkova. Je jisté, že EZ nevyřeší všechny problémy, se kterými se zemědělství v České republice potýká, ale myslím, že je dobrou alternativou vývoje zemědělství v ČR do budoucnosti.

V dnešní době to vypadá tak, že zájem o ekologické zemědělství stále narůstá. Lidé mají čím dál větší zájem o bio potraviny. Začali si zřejmě více uvědomovat nedostatky konvenčního zemědělství. Chtějí kupovat a konzumovat potraviny, při jejichž výrobě do nich nebyli přidávány chemické látky a zároveň jejichž výroba relativně méně zatěžuje přírodu.

Ekologické zemědělství má mnoho svých pravidel a celou řadu odlišností od intenzivního zemědělství. Má své principy a také své cíle, které se snaží přísně dodržovat. V tomto mu v ČR napomáhá například MZE, které klade velký význam na vybudování kvalitního certifikačního systému. Ten je důležitý pro důvěryhodnost celého systému EZ. Celý systém ekologického zemědělství, zpracování bioproduktů a výroby biopotravin v ČR kontrolují nezávislé kontrolní organizace. Téma ekologického zemědělství je neustále velice aktuální a zajímá stále více lidí, a proto se jím tato práce zabývá.

2. Cíl práce a metodika

Hlavním cílem mé práce je zjistit a porovnat do jaké míry je v postojích spotřebitelů biopotravin a spotřebitelů běžných potravin patrná reflexe rizik moderní společnosti, které uvádím v teoretické části s odkazem na teorii rizikové společnosti. Kapitola Riziková společnost je vysvětlena pomocí teorie o reflexivní modernizaci společnosti od Ulricha Becka. Cílem je též zjistit důvody nezájmu o biopotraviny. Dalším cílem mé práce je prozkoumat ekologické zemědělství a jeho dopady na společnost, v tom smyslu jak se společnost vyvíjela a modernizovala, že došlo ke konverzi konvenčního způsobu hospodaření na ekologické zemědělství. Dále budu definovat jaký je jeho význam, jaká má pravidla, principy a nepatrně objasním jeho potenciál do budoucna.

Mezi dílčí cíle této práce patří definování a popis konvenčního zemědělství, jeho rizik a uvedení rozdílů mezi těmito způsoby hospodaření. Práce se snaží podat přehledný, srozumitelný, stručný a zároveň úplný výklad daného tématu.

Práce dále uvádí současnou situaci a vývoj ekologického zemědělství v České republice. Jsou zde zmíněny i negativní stránky EZ.

Tato práce je zpracována v teoretickém rámci na základě analýzy odborné literatury a internetových zdrojů, které se týkají daného tématu. A v praktické části jde o sekundární analýzu dat provedenou na základě výsledků výzkumů Ministerstva zemědělství. Pro zjištění hlavní výzkumné otázky byly zanalyzovány veřejné informace a data z již zmíněného kvantitativního výzkumu pro MZE s názvem Ekologické zemědělství a biopotraviny - povědomí a nákupní chování v oblasti biopotravin. Reanalyzovány byli dva výzkumy a to z roku 2008 a 2010. Výzkumy pro MZE byly provedeny firmou Stem/Mark. Práce se skládá z teoretického rámce, navazující praktické části a závěrů, které prezentují hlavní výsledky této práce.

3. Modernizace společnosti a zrod ekologického zemědělství

V této kapitole je popsána nejen modernizace společnosti a zrod ekologického zemědělství, ale také je zde uvedena definice EZ jeho cíle a zásady. Následuje stručný popis produktu z ekologického zemědělství - biopotraviny. Na zrod EZ navazuje popis konvenčního zemědělství a jeho rizik a dále z nich plynoucí rizika pro moderní společnost.

3.1 Definice ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství je způsob hospodaření, který klade značný důraz na opatření chránící půdu a přírodu, zajišťuje ohleduplné zacházení se zvířaty a nepoužívá syntetické pesticidy ani umělá hnojiva. V EZ je striktně zakázáno použití umělých chemických látek. Zároveň nabízí řešení jak omezit množství nebezpečných látek v potravinách na minimum.

EZ je přesně definovaná forma hospodaření, založená na produkci potravin optimální kvality a množství, používající praktiky trvale udržitelného rozvoje, s cílem vyhnout se používání agrochemických vstupů a minimalizovat poškození životního prostředí. V ekologickém zemědělství se využívají metody, které jsou přirozené pro ochranu před nemocemi, škůdci a plevely. Kvalitní půda pomáhá rostlinám vytvářet přirozenou odolnost proti napadení. Používají se odolné odrůdy nebo preventivní opatření.

Ekologické zemědělství odpovídá principům trvale udržitelného rozvoje zemědělství, které již neplní pouze produkční funkci, ale především mimoprodukční funkce. Je také chápáno jako alternativa pro řešení problémů při vylidňování venkova a odlivu pracovníků ze zemědělské prvovýroby.

EZ upravuje legislativně zákon č. 553/2005 Sb., o ekologickém zemědělství. Celý systém ekologického zemědělství, zpracování bioproduktů a výroby biopotravin v ČR kontrolují nezávislé kontrolní organizace ABCERT, Biokont CZ a KEZ (KEZ - kontrola ekologického zemědělství je nevládní nezisková organizace, která zajišťuje odbornou nezávislou kontrolu a certifikaci v systému ekologického zemědělství) [Ekologizace zemědělství a lesnictví, 2007].

3.2 Ekologické zemědělství jako multifunkční model

Zemědělství již neslouží jen k produkci potravin, ale má další nezastupitelné funkce. Jsou to tedy zvláště funkce ekologické, sociální a ekonomické. Ekologické zemědělství má nejbližší k ideálnímu multifunkčnímu modelu zemědělství. Nejdůležitější pozitiva EZ a jejich souvislosti:

- ekonomická výhodnost z dlouhodobého hlediska
- ochrana životního prostředí a biodiverzity
- ochrana podzemních vod
- snížení znečištění povrchových vod
- úspora energie a úspora neobnovitelných zdrojů
- snížení nadprodukce potravin
- zlepšení kvality potravin
- zlepšení zdravotního stavu populace
- zavedení perspektivního produktu (biopotraviny) pro tuzemský i zahraniční trh
- stabilita osídlení a obnova venkova
- udržení přírodního rázu krajiny [Šarapatka, Urban, 2006]

3.3 Zásady a cíle EZ

Ve shrnutí uvedu zásady, které jsou pro EZ stejně důležité jako jeho cíle. Jsou to:

- zásady pěstování rostlin
- zásady chovu zvířat
- zásady pro skladování a zpracování bioproduktů
- zásady kontroly, certifikace a označování

Funkcím EZ odpovídají i cíle, které se snaží v současné době plnit. EZ si vytyčilo následující všeobecné cíle:

- produkování kvalitních krmiv a potravin, které mají v dostatečném množství vysokou nutriční hodnotu,
- udržování a zlepšování půdy,

- práce v co nejvíce uzavřených cyklech koloběhu látek, využívání místních zdrojů a minimalizování ztrát,
- minimalizování použití neobnovitelných surovin a fosilní energie,
- vyvarování se forem znečištění, které pocházejí ze zemědělství,
- uchování přírodních ekosystémů v krajině,
- chránění přírody a její diverzity,
- hospodářským zvířatům vytvořit slušné podmínky pro život,
- vytvářet pracovní příležitosti a spolu s tím udržovat osídlení venkova a tradiční ráz kulturní zemědělské krajiny,
- umožnit zemědělcům a jejich rodinám uspokojení z práce a jejich ekonomický i sociální rozvoj [Šarapatka, Urban, 2006]

3.4 Bioprodukt - Biopotraviny

Bioprodukt je surovina rostlinného nebo živočišného původu získaná v ekologickém zemědělství. Je vypěstovaná postupy ekologického či biologického a organického zemědělství, tedy bez použití umělých hnojiv, škodlivých chemických postřiků či geneticky modifikovaných organismů (GMO) a výrobků na jejich bázi.

Při jejich produkci nesmí být užito chemických hnojiv, ošetřovacích prostředků a jiných látek, které narušují životní prostředí nebo se v něm přirozeně nevyskytují.

Producent bioproduktů musí mít uzavřenou řádnou smlouvu o kontrole biokvality s úředně uznávanou kontrolní organizací, která u celého procesu výroby kontroluje dodržování zákonem stanovených směrnic pro ekologické zemědělství. Potraviny, které nepocházejí z EZ, se nesmí označovat jako „bio“. V případě, že je producent certifikován jako bioprovoz a při výrobě soustavně dodržuje předepsané směrnice, je oprávněn své zboží označit jako bioprodukt [Ekologizace zemědělství a lesnictví, 2007].

3.4.1 Principy pro úpravu biopotravín

- a) Maximální množství informací o způsobu úpravy a složkách potraviny na obalu pro zákazníky
- b) Minimum zpracování tak aby byl zachován charakter upravované potraviny

- c) Zakázané postupy: iontové měniče, bělení, působení syntetických hormonů, ozařování, mikrovlnný ohřev, používání barviv, arómat a sladidel syntetického původu
- d) Snaha o vyloučení možnosti kontaminace nebo záměny s konvenční potravinou [Co to je ekologické zemědělství a biopotravina, 2011]

3.5 Zrod a historie ekologického zemědělství

Ekologické zemědělství je v Evropě i u nás uznávanou metodou, která má dokonce přesně definována pravidla zákonem. Ekologické hospodaření je sice nutné kompenzovat dotacemi, avšak i přesto jej uznávají nejen ekonomové, politici, spotřebitelé ale i vědci. Tento způsob hospodaření má mnoho pozitiv a je doporučován pro udržení osídlení venkova a zachování kulturní krajiny. V minulosti tomu ovšem tak zdaleka nebylo a ekozemědělci museli o prosazení a uznání alternativního hospodaření bojovat [Šarapatka, Urban, 2006].

Důvodem k vytvoření EZ v minulém století bylo nejen uvědomění si negativ tehdejšího zprůmyslnění, které poškozovalo přírodu, zvířata, snižovalo kvalitu potravin a ohrožovalo sociální jistoty rolníků a zdraví lidí [Šarapatka, Urban, 2006]. Ale jak již uvedl Ulrich Beck ve svých pracích, je se zrodem EZ spojena i tzv. modernizace společnosti.

Historie uvažování o alternativách konvenčních způsobů hospodaření sahá až do prvních desetiletí 20. století. Tehdy v souvislosti s urbanizací a rozvojem průmyslové výroby postupně docházelo ke změně tradičního zemědělství. Docházelo k pokrokům v technice i ve vědě a to se odrazilo i v růstu produktivity zemědělství, které se zaměřovalo na dostatečné zásobování obyvatel potravinami. Ceny potravin se snižovaly a výnosy z hlavních plodin rostly. V té době byly také zaznamenány první dokumentované údaje o poškozování půdní úrodnosti a o změnách v agroekosystémech, které souvisely s chemickou a technickou intenzifikací zemědělství, především s prudkým rozvojem biochemie a zlevněním výroby dusíkatých hnojiv [Šarapatka, Urban, 2003].

Samotná historie vzniku ekologického zemědělství sahá tedy až do počátku 20. století, do období po první světové válce. EZ vznikalo téměř souběžně v Indii a Střední Evropě a jeho vznik je spojen se jmény britského botanika Sira Alberta Howarda, filozofa J. W. Goetheho a se jménem Rudolfa Steinera [Šarapatka, Urban, 2006].

Základy biodynamického zemědělství položil právě německý filozof Rudolf Steiner a to řadou přednášek, které byly později nazvány jako „Zemědělský kurz“. Rudolf Steiner zde nepředstavil vyzkoušený zemědělský systém, ale svými přednáškami podnítl k jeho vybudování [Šarapatka, Urban, 2006].

V základním díle Zemědělský kurz, Steiner definoval základní principy organického hospodaření a duchovního přístupu k přírodě. Tímto byly položeny základy pro rozvoj ekologického hnutí na území Rakouska a Německa.

Ve 30. letech se ve Švýcarsku vytvořilo organicko - biologické hnutí. V čele byl Švýcar Hans Müller, který se snažil zachovat tradiční selský způsob života v industrializovaném světě. Toto zemědělství doznalo největšího uznání a rozšíření v německy hovořících zemích a ve Skandinávii [Šarapatka, Urban, 2006].

V tom samém období se již v Anglii spělo k myšlence nových koncepcí, které byly základem pro nový systém hospodaření na farmách. Nositeli byli Albert Howard a Lady Eve Balfour, která iniciovala ve Velké Británii založení Soil Association, což je dodnes nejvýznamnější svaz organických zemědělců na britských ostrovech. Organické zemědělství je nejvíce rozšířené v anglicky mluvících zemích a jeho definici odpovídá v podstatě dnešní obecná definice ekologického zemědělství.

Hnutí se šířilo dále ve 40. letech Francií, Holandskem a USA. Velký nárůst je registrován až s uvědomováním si nutnosti ochrany životního prostředí v období 70-80 let [Šarapatka, Urban, 2006].

V posledním desetiletí se EZ značně rozšířilo díky podpurným programům EU a společné zemědělské politice. V EU platí různé programy pro rozvoj EZ, které nejen že mu vyjadřují podporu plošnými dotacemi, ale také podporují výzkum, poradenství a osvětu v tomto oboru. Tento sektor se dále rozšiřoval i díky přímému marketingu, který se u nás v posledních letech stal velmi oblíbený, spočívá v prodeji biopotravin přímo spotřebitelům a je uskutečňován na trzích.

Například velmi oblíbené jsou farmářské trhy i bio-jarmarky. Tento prodej zemědělci využívají až na druhém místě. Nejdříve se snaží prodávat pomocí nepřímých odbytových možností.

V posledních letech umožňují a podporují prodej těchto potravin i maloobchody. Avšak výhodný je spíše prodej přímý a to jak pro spotřebitele tak i zemědělce [Přímý marketing pro ekologické zemědělce, 2010].

3.6 Konvenční zemědělství a jeho rizika

V dnešní době roste počet zemědělců, kteří konvertují do systému EZ a je stále větší zájem o vytěsnění konvenčního zemědělství neboli klasického hospodaření a nahrazení jej jinou, lepší alternativou. Jaká byla ale příčina této přeměny z konvenčního na ekologické zemědělství? To nám vyplyne z charakteristiky konvenčního zemědělství. Následně nám mnoho prozradí i důsledky intenzivního hospodaření a nakonec i porovnání obou těchto způsobů hospodaření.

Zemědělská činnost je spojena s historií lidstva už od jeho počátku. S rozvojem lidské společnosti se rozvíjelo také zemědělství, napřed v jednoduché formě a pomalu, později však velmi prudce a rozsáhle. Jak bylo uvedeno, již počátkem dvacátého století s vlivem urbanizace a technického pokroku rostla i produktivita zemědělství a dbalo se na to aby bylo pro všechny obyvatele dostatek potravin [Šarapatka, Urban, 2006].

Konvenční zemědělství se poté zvláště kvůli situaci, která nastala po 2. světové válce, soustředilo na maximalizaci produkce a zisku. Bylo to díky tomu, že během války i po válce byl nedostatek potravin. Dalším důvodem zesílení industrializace byly i politické snahy o potravní soběstačnost státu.

Dá se tedy říci, že tento způsob hospodaření je úspěšný, neboť uspokojil potřebu produkce potravin. Ceny potravin se snížily a výnosy hlavních plodin naopak vzrostly. Avšak vedle těchto úspěchů, můžeme na druhé straně sledovat zhoršení kvality přírodních zdrojů, které jsou pro zemědělství nepostradatelné a je na nich zcela závislé. Rovněž je vysoká závislost celého systému na neobnovitelných zdrojích.

Konvenční zemědělství je rozvíjené s cílem maximální produkce a maximálního zisku a tuto intenzitu pomáhá celosvětově vytvářet šest hlavních pilířů a to: intenzivní obdělávání, monokultury, závlahy, aplikace průmyslových hnojiv, chemická ochrana rostlin a genové manipulace. Jeden pilíř je závislý na druhém. Je zde tudíž patrné těsné spojení konvenčního zemědělství s neobnovitelnými zdroji [Šarapatka, Urban, 2006].

V České republice i v zemích západní Evropy probíhal proces intenzifikace stejně. V Československu se zemědělství vyvíjelo tzv. socializací zemědělství, kdy se vytvořila zemědělská družstva a státní statky. Tím bylo soukromé zemědělství potlačeno a došlo ke zrušení rodinných hospodářství. Byla to velice radikální změna, kdy z malých rodinných farem založených na lidské práci vznikly výrobní podniky, které spotřebovávají velké množství fosilních paliv. Tato situace se podepsala na lidech tím, že ztratili vnitřní

odpovědnost za vlastní majetek, půdu, zvířata a podepsalo se to i na vztahu člověka k přírodě, kdy převážila neúcta k životnímu prostředí [Šarapatka, Urban, 2006].

Rysem konvenčního zemědělství je každý rok pěstování stejného omezeného počtu druhů plodin jen s malými obměnami. To přitahuje škůdce a nutí zemědělce aplikovat velké množství pesticidů na ochranu své úrody. Výsledkem je např. rezistence plevelu a chorob proti postřikům, náchylnost půdy k erozi, kontaminace podzemních i povrchových vod. Pěstování stejných rostlin vyčerpává půdu a vyvolává potřebu vyšších dávek průmyslových hnojiv bez uvědomění si významu organické hmoty půdy a jejích fyzikálních vlastností [Ročenka organického zemědělství, 1993].

Jako další je třeba zmínit, jaké má intenzivní zemědělství dopady na biodiverzitu plodin. Biodiverzita neboli druhová pestrost plodin, zdůrazňuje rozmanitost a různorodost organismů a také jejich prostředí. Znamená variabilitu všech žijících organismů včetně suchozemských, mořských a dalších vodních ekosystémů a ekologických komplexů. Zajištění přežití biodiverzity by se mělo stát prioritou, protože většina plochy na světě určené pro zemědělskou produkci již ztratila či ztrácí svou původní biologickou biodiverzitu. Avšak právě biologická rozmanitost zajišťuje tzv. ekosystémové služby jako je např. kontrola místního klimatu, recyklace živin a ochrana před hydrologickými procesy [Ekologické zemědělství a biodiverzita, 2006]. Se zjednodušováním zemědělských postupů a omezováním biodiverzity se tyto služby vytrácejí a nahrazovány jsou externími vstupy jako jsou chemické pesticidy a hnojiva [Šarapatka, Urban, 2006].

Jako další mínus je negativní ovlivňování vodního režimu v krajině. Obecně je zemědělství velice náročné na vodu a často dochází k nadměrnému odebírání a jejímu čerpání z podzemních vod. Často se proto vyskytne problém s alkalizací půdy a zasolením a také se zhoršením kvality vod. Tato situace se poté řeší ještě intenzivnějšími zásahy do agroekosystému.

Použití průmyslových hnojiv a pesticidů patří k nejvýznamnějším faktorům intenzifikace v rostlinné produkci. Účinnost hnojiv se posuzuje z různých hledisek např. výnos a kvalita produkce, půdní struktura a využitelnost živin a také například půdní reakce. V konvenčním zemědělství se používání pesticidů stalo základem pro předpoklad produkce a jejich používání se zásadně podílí na omezení ztrát na výnosech.

Jak se ale ukázalo, chemická ochrana nevyřeší všechny tyto problémy jako je snížení výskytu plevelů, chorob a podobně. Aplikace chemické ochrany zároveň poškozuje

pěstované kultury a i další složky ekosystému. Není také vyloučené, že je vstřebávání pesticidů pro zdraví člověka nebezpečné [Šarapatka, Urban, 2006].

Dalším negativním tématem je v posledních letech stále více se rozšiřující používání GMO plodin. Geny, které jsou vloženy do genové výbavy zemědělské plodiny způsobují ku příkladu odolnost vůči houbovým chorobám a hmyzím škůdcům. Takto produkované látky nehubí jen ony škůdce, ale i ostatní hmyz a to i člověku prospěšný hmyz. Výsledky odborných studií také ukázaly, že pěstování GM plodin s rezistencí na herbicidy ve skutečnosti zvyšuje spotřebu pesticidů a snižuje biodiverzitu [Šarapatka, Urban, 2006]. GMO je problematické hlavně z toho důvodu, že nevíme jaké důsledky může jeho použití způsobit. V popředí zájmu diskusí o GMO jsou především zdravotní a ekologická rizika spotřebitelů, újma výrobců hospodařících tradičním způsobem a skryté či zřejmé prosazování komerčních zájmů nadnárodních korporací bez ohledu na důsledky. I když je v Evropě i v ČR tato problematika mnohem kritičtěji diskutována, tak ve světovém měřítku dynamika rozvoje pěstování GM plodin je vysoká a stále roste. Tyto dynamické procesy budou ve finále významně korigovány jen svobodnou volbou a preferencemi spotřebitelů a následně i výrobců [Svatoš, 2009].

Jak uvádějí autoři Urban a Šarapatka v EZ je zakázáno používat GMO podle Nařízení Rady 2092/91 o ekologickém zemědělství.

Dá se tedy shrnout výše uvedené jednou větou. A to, že konvenční zemědělství není příliš trvale udržitelné, protože mimo jiné snižuje biodiverzitu, dále se podílí na degradaci vody, půdy a na změnách ekologických procesů, na kterých je zemědělství závislé.

Dále bych uvedla základní odlišení konvenčního a ekologického zemědělství:

Tabulka 1 - Tendence a rozdíly v ekologickém a konvenčním zemědělství:

Ekologické zemědělství	Konvenční zemědělství
Důraz na biologickou účinnost, orientace na stanoviště	Důraz na technicko-pracovní účinnost, ekonomická orientace
Mnohostrannost, střídání plodin podle stanoviště	Specializace výstavby jednoho či více provozních odvětví
Pokud možno vlastní zásobování provozu hnojivy a krmivy	Neomezené dovážení hnojiv a krmiv
Neznečišťuje životní prostředí	Značně znečišťuje životní prostředí
Koloběh živin	Náhrada živin
Převážně statková hnojiva	Výlučné nebo značné nakupování hnojiv
Udržování stavu krajiny a půdy z hlediska rostlin a zvířat	Četné eroze, spotřebování půdy, zpusťování rostlinného i zoologického stavu krajiny
Regulace plevelů pomocí správných osevních postupů a agrotechniky	Boj proti plevelům pomocí herbicidů
Regulace škůdců na základě maximální homeostáze	Boj proti škůdcům a nemocím pomocí biocidů
Krmení a chov zvířat pro výkon a zdraví	Krmení a chov zvířat orientovány většinou na výkon a produkci

Zdroj: Ročenka organického zemědělství, str.110,111, 2003

3.7 Riziková společnost

3.7.1 Produkce rizik jako rys moderní společnosti

Společnost se neustále vyvíjí a s tím se mění i její priority. Dřívější společnost se snažila o nadprodukcii a o bohatství ve všech sférách, to samozřejmě nemohlo trvat navždy. Začala se objevovat negativa, která dosavadní společnost vytvořila a ta se přeměnila do rizik, kterým dnešní společnost musí čelit. V zemědělství to je konvenční způsob hospodaření, který způsobil tyto negativa a přeměnil se v hrozící rizika pro moderní

společnost. Tyto problémy byli impulzem pro zrod ekologického zemědělství, které ukazuje lepší cestu hospodaření a zmírnění těchto rizik do budoucna.

Moderní společnost systematicky produkuje svá vlastní ohrožení. Zaujetí, které je charakteristické pro neustálé zvyšování své vlastní produktivity činí přitom moderní společnost slepou vůči hrozbám. Hrozbám, které společnost svým fungováním na každém kroku plodí [Beck, 1991].

Rizika, která moderní společnost produkuje se kumulují a spojují se do podoby globálního ekologického ohrožení. Jejich rozsah vzrostl natolik, že se stala kontrolovatelná jen okrajově. Jak popisuje Ulrich Beck, nová a hrozivá rizika rostou za fasádou rutiny zarážející bezradnost. Opevnila se v hospodářské oblasti a nutí jak farmáře i průmyslové podnikatele používat stále více chemie [Beck, 1991].

Ekologický problém není v základu jen problémem našeho přírodního prostředí. Utěšujeme se slovy, že postihuje pouze vnější prostředí, abychom si nemuseli přiznat, že krize zasáhla náš nejvnitřnější sociální svět.

Ekologická krize je tedy v první řadě krizí průmyslové modernity, která dokáže své ohrožení industriálně vyrábět, komerčně využívat a podle potřeby politicky bagatelizovat [Beck, 1991].

Ulrich Beck zde dále uvádí, že současné hrozby jsou jiné než v historii lidských dějin. Dříve lidský rod trápily hrozby v podobě hladomorů a různých epidemií. Lidé tyto hrozby vnímali jako zásah v podobě boží vůle a osudu. V případě současných hrozeb je ale viník jasný a to moderní společnost. V dnešní době je hlavní zdroj rizik vědění, nikoliv nevědění. A nikoliv nedostatečné vědění, ale nadměrné ovládnutí prostředí lidmi. Došlo však k výraznému posunu v rámci moderní společnosti a to k posunu v nakládání s riziky. V minulém století dokázal klasický rozvoj průmyslu vyvinout dobře fungující síť pravidel pro zvládnutí rizik, které sám produkoval. Například to byly různé systémy pojištění, odškodnění a kompenzace ztrát. Tímto byla do oblastí nejistot vnesená jistá míra racionality [Beck, 1991].

Současná rizika jsou ovšem takového charakteru, že dříve vytvořená pravidla a ochranná opatření v konfrontaci s nimi ztrácejí svůj smysl. Podle Becka riziková společnost začíná přesně tam, kde společnost slibuje záruky jistot tváří v tvář hrozícím nebezpečím. V éře globalizace rizik je třeba zcela nový systém pravidel, který bude řešit otázku zodpovědnosti za právě působená ohrožení.

Dále se Ulrich Beck zmiňuje o tom, jak absurdní je, že se moderní společnost snaží profitovat z rizik, která si sama produkuje a kterými je zasažena a fatálně ohrožena. A že vlastně celý průmyslový systém nezanedbatelně profituje ze zlořádů, které produkuje.

Jak jsem již zmínila výše, v době války byl důraz na soběstačnost hospodářství, tak že se maximalizovala produkce a zisk. Jako válka tak i rizika dokáží vytvářet nové trhy a překonávat krize z odbytu. Díky produkujícím rizikům se stává hospodářství naprosto soběstačné a je nezávislé na okruhu tradičních lidských potřeb.

Poptávka po odstraňování rizik je něco, z čeho lze profitovat a proto rizika musejí neustále růst. Základ pro tuto strategii, která je velmi výnosná je: pouhé dodatečné zmírňování následků, ale žádná prevence. A jak již ukázala historie, je to přístup velmi nebezpečný. I dnešní vyspělá společnost si sama produkcí těchto rizik osudově ohrožuje přetrvání [Beck, 1986].

3.7.2 Charakter nových rizik

Jak již bylo uvedeno, tehdejší uspořádání společnosti, dalo by se říci, bylo výsledkem takzvané prosté modernizace (podle teorie autora Ulricha Becka o reflexivní modernizaci). Bylo zde cílem dosáhnout dostatku ve všech sférách společenského života a v zemědělství tomu nebylo jinak. V průběhu sociálních bojů si moderní společnost získávala svoji legitimitu jako systém, který je schopen efektivně produkovat a sociálně rozdělovat nedostatkové statky. Tímto však dochází k nadměrnému rozšíření technologických rizik. Tento problém - neboli jak produkovat a rozdělovat nedostatkové statky, byl rázem vystřídán jiným problémem a to – jak zmenšovat a pokud možno bezpečně kanalizovat rizika, které vznikají jako boční efekt úspěšnosti z nadměrné produkce [Beck, 1986].

K nejvýznamnějším vlastnostem moderních rizik patří jejich neviditelnost, nerozpoznatelnost a obtížná odhalitelnost našimi vrozenými smysly. Takzvaně obyčejná společnost je nedokáže sama lehce identifikovat a rozpoznat. Jak popisuje dále Ulrich Beck, rizika potřebují vědu, teorie, experimenty aby byly vůbec odhaleny. Tím se občané stávají pouhými laiky a jsou zcela závislí na občanech vědcích [Beck, 1986].

Lze to uvést na příkladu GMO, které je popsáno v kapitole konvenční zemědělství a jeho rizika. GMO je jasný příklad toho, že naše smysly jsou zde zbytečné, protože nedokážeme identifikovat a rozpoznat, že ku příkladu jíme potravinu z GMO. Jsme zde zcela závislí na tom, zda GMO bude označeno na obalu potraviny, kterou si koupíme.

Samozřejmě v případě označení na obalu je pak již každého rozhodnutí zda riziko podstoupit či ne. Ovšem v případě GMO jsou i vědci jako ostatní občané tzv. laici, protože nikdo ve skutečnosti neví jaké až důsledky použití GMO může způsobit nejen s lidským zdravím, ale i s životním prostředím.

Za fasádou světa, ve kterém žijeme, viditelného světa, se skrývá nebezpečno. Nevidíme ho, a přesto víme, že je pro nás důležitější než to co je našim smyslům dostupné. Ten, kdo netuší, co v podstatě jí, pije a dýchá, tak nezná celou pravdu. Může to být dospělý člověk, ale přesto se vlastně chová jako malé naivní dítě [Beck, 1986].

Lze tím nepatrně dojít k vysvětlení, proč lidé začali uvažovat o jiných alternativách hospodaření. Byla to určitá reakce společnosti na negativa konvenčního způsobu hospodaření. Jak se společnost modernizovala, nacházela ideu právě v ekologickém zemědělství a začala se sdružovat. Vznikaly organizace, které podporovaly alternativní metodu ke konvenčnímu zemědělství. V 70. letech tak průkopníci ekologického zemědělství celosvětově založili mezinárodní federaci IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements – Mezinárodní federace sdružení za organické zemědělství) [Šarapatka, Urban, 2006].

Dalším problémem je dělba ohrožení zpochybňující moderní sociální struktury. Dělbá rizik není totiž zdaleka jednoznačná. Stojí zde proti sobě dva jiné způsoby distribuce. První v podstatě kopíruje společenské nerovnosti, které byli již ustavené dříve a jinde. Ulrich Beck dále zmiňuje, že i když dělba rizik se v podstatě liší od dělby bohatství, tak to neznamena, že bude vyloučené, že se mnohá nová rizika nebudou distribuovat pouze v obráceném pořadí, podle starších kritérií vrstvy či třídy. Podle něho se bohatství hromadí v horní vrstvě, zatímco rizika se usazují ve vrstvách spodních. Chudší mají nedostatek bezpečí, naproti tomu bohatí si ho mohou vykoupit. Nemohou se vykoupit před všemi riziky, ale jistě alespoň před některými [Beck, 1986].

Sociálně odlišně jsou také rozdělována rizika, která jsou například spojená se životem ve znečištěném prostředí. V minulosti chudší lidé osídlovali zóny v blízkosti průmyslových výroby. To také odpovídá dnešní době, kdy do zemí třetího světa jsou přemísťovány průmyslové výroby, které jsou obzvlášť toxické a znečišťují životní prostředí. Je ale logické, že se přesouvají právě do třetích zemí, protože právě tam jsou chudí lidé a nejlevnější pracovní síla. To odpovídá myšlence Ulricha Becka, kdy jsou rizika přesouvána k nižší sociální vrstvě, dále od bohatých lidí [Beck, 1986].

Můžeme zaznamenat, že tato distribuce probíhá i v oblasti konzumace potravin. I v dnešní době si můžeme povšimnout, že lidé, kteří jsou peněžně více movití a tudíž se cítí více šťastní a spokojení, tak se zaměřují na koupi tzv. zdravých věcí a samozřejmě pomýšlí i na životní prostředí či na pohodu zvířat. Proto jejich kroky vedou ke koupi například vajec, která pochází z lepších chovů a ne z klecových chovů a kupují zeleninu jejíž pěstování je v souladu s přírodou. Jak poznamenal Ulrich Beck, šťastní lidé kupují vejíčka tzv. šťastných slepic a hlávky šťastných salátů. Tyto potraviny by si jistě lidé nekupovali například, kdyby zemi sužovala válka, protože laicky řečeno, oni by byli nešťastní a tím pádem by jim bylo štěstí zvířat ukradené. To samozřejmě probíhá i v jiných oblastech, nejen v oblasti konzumace potravin [Beck, 1986].

Jádro této dělby rizik ovšem v tomto společenském rozložení neleží. Voda a vzduch jsou tu pro všechny stejně otrávené, to samé globální oteplování a jaderné provozy ohrožují všechny. Dostat se z tohoto ohrožení je velmi obtížné ba nulové a ani vykoupit se z něho nedá. Riziková společnost proto v tomto smyslu není třídní společností. Jako například v případě majetku, kdy proti sobě stojí vlastníci a nevládníci. V případě ekologických hrozeb jsou proti sobě snad jen ti kdo zasaženi byli a ti, kdo zatím zůstávají nepostížení. Člověk, který se již narodil do tohoto světa plného civilizačních ohrožení a rizik, je odstranit již vlastními silami nedokáže [Beck, 1986].

4. Dopady ekologického zemědělství na život lidí

4.1 Trvale udržitelný rozvoj

Koncept trvale udržitelného rozvoje se dovolává takového hospodaření, které uspokojuje potřeby společnosti z hlediska blahobytu, a to v krátkodobé, střednědobé a především v dlouhodobé perspektivě. Je to proces, který splňuje stávající potřeby lidské společnosti, aniž by se dotýkal a ohrožoval schopnosti budoucích generací uspokojovat své potřeby [Trvale udržitelný rozvoj, 2009].

Jak uvedla Organizace pro zemědělství a výživu FAO, představuje trvale udržitelné zemědělství systém, který chrání a zachovává půdu a rostlinné i živočišné genové zdroje. Vizi trvale udržitelného zemědělství naplňuje důkladně ekologické zemědělství, protože má pozitivní účinky na ochranu životního prostředí a přírodních prvků. Obecně se dá tedy říci, že pojem trvale udržitelný rozvoj má enviromentální základ a uplatňuje hledisko – zemědělec je zodpovědný za krajinu [Šarapatka, Urban, 2006]. Systém trvale udržitelného rozvoje musí hledat optimální cestu mezi environmentálními potřebami a ziskem, vztah mezi specializací a diverzifikací, dále řešení mezi dlouhodobým dosahováním přiměřených příjmů a krátkodobou maximalizací zisku. Hledá také optimální strukturu zemědělských podniků a dopady liberalizace světového agrárního trhu.

Na základě předešlého textu lze uvést několik základních znaků a cílů trvale udržitelného zemědělství:

- minimalizace negativních vlivů na životní prostředí,
- ochrana o obnova úrodnosti půdy a její kvality,
- zamezit znečišťování povrchových a podzemních vod,
- ochrana půdy před erozí,
- udržet dostatek vody v krajině,
- ochrana biologické diverzity v přírodním prostředí i ve využívané venkovské krajině,
- spolehnutí na zdroje uvnitř agroekosystému,
- omezování vstupů, využití koloběhu prvků a využití ekologické znalosti [Šarapatka, Urban, 2006].

4.2 Vlivy EZ na společnost

Na společnost EZ působí pozitivně a lidé si to začínají postupem času více uvědomovat. Odráží se to v nárůstu poptávky po bioproduktech a v následném nárůstu prodeje s biopotravinami v posledních letech.

Lidé si uvědomili i jistý vliv zemědělského systému na kvalitu potravin a jeho dopady na zdraví člověka. Jak je uvedeno v knize *Ekologické zemědělství v praxi*, je zřejmé, že jsou v EZ minimalizovány vstupy cizorodých látek do agroekosystému a z tohoto důvodu dochází k pozitivnímu ovlivnění zdravotního stavu konzumentů. Prioritou EZ je kvalita, nikoli kvantita produkce jako je tomu v konvenčním zemědělství.

S kvalitou souvisí i způsob produkce z hlediska etického, morálního, sociálně-psychologického, kdy konzument, který si koupí biopotravinu si je vědom toho, že způsob produkce byl ekologický a šetrný k životnímu prostředí i zvířatům. Jsou zde samozřejmě i další souvislosti jako jsou vztah člověka k výživě, zdraví, životní styl, aktivita a životní názor [Šarapatka, Urban, 2006].

5. Současná situace a vývoj v ČR

5.1 Rozvoj EZ v posledních desetiletích

Historie EZ nebyla příliš jednoduchá, jak je uvedeno výše v textu. Začátky byly spíše o nadšených lidech z měst, kteří začínali hospodařit velmi jednoduchým způsobem. Později se na stranu nadšenců přidávali vědci a známé osobnosti. Zemědělské rodiny motivovala ke konverzi na EZ kombinace ekonomických a idealistických důvodů. První ekozemědělci nečekající na výsledky výzkumu a na státní podporu dokázali, že v praxi tento nový způsob hospodaření je životaschopný. Klíčová zde byla i podpora spotřebitelů, kteří byli ochotni zaplatit za biopotravinu vyšší cenu [Šarapatka, Urban, 2006].

Současný pokrok v uznání EZ a nadprodukce potravin hlavně ve vyspělých zemích se staly novými důvody zemědělců pro změnu způsobu hospodaření na ekologický. Jsou to především ekonomické důvody jako je zvýšená poptávka po bioproduktech a dotace, které vycházejí právě z uznání a pochopení principů EZ. Největší nárůst ploch a rozvoj trhu s bioprodukty ekologického zemědělství je zaznamenáno v Evropě i u nás ve druhé polovině devadesátých let minulého.

Organizace IFOAM, která sídlí v Německu měla velký vliv na oficiální uznání ekologického zemědělství v Evropě, kde v roce 1991 bylo přijato Nařízení Rady EHS č. 2092/91 o ekologickém zemědělství a označování zemědělských produktů a potravin. Ekologičtí zemědělci, zpracovatelé a obchodníci s biopotravinami dostali možnost výhradně používat označení „bio“ a „eko“ pro své produkty. Toto nařízení posílilo důvěru spotřebitelů a umožnilo státům EHS ekozemědělce dotovat. V současné době je EZ praktikováno zhruba ve 120 zemích světa a jeho plocha neustále narůstá století [Šarapatka, Urban, 2006].

5.2 Historie rozvoje EZ v ČR

Takzvanou startovací akcí pro vznik EZ v Československu byla velká mezinárodní konference ve Velké Bystřici u Olomouce s odbornou asistencí IFOAM, tato akce iniciovala další vývojové změny v oblasti EZ, například v roce 1990 byla zřízena funkce ministra, který bude odpovědný za EZ. Dále zde byly přijaty rámcové směrnice IFOAM a začaly být uvolňovány první dotace. V tomto období vzniklo pět svazů ekologických

zemědělců. Největší a zároveň nejstarší je PRO-BIO svaz, který na území ČR působí dodnes.

Další rozvoj ekologického zemědělství byl poměrně rychlý. Rozvíjel se jak výměr ekologicky obhospodařovaných ploch, tak i počet podniků EZ. Zřejmý je i rozvoj ekofarem po roce 1998, kdy se pro ekozemědělce znovu uvolnily dotace [Šarapatka, Urban, 2006]. Vývoj EZ je vidět i v následující tabulce.

Tabulka 2 - Vývoj výměry plochy a počtu farem v ekologickém zemědělství ČR

Rok	Počet farem hospodařících v EZ	Celková plocha v EZ (ha)	Podíl celkové výměry ZFP (%)	Meziroční změna počtu farem v EZ (%)	Meziroční změna celkové plochy v EZ (%)
1990	3	480	-	-	-
1991	132	17 507	0,41	-	-
1992	135	15 371	0,36	2,3	-12,2
1993	141	15 667	0,37	4,4	1,9
1994	187	15818	0,37	32,6	1,0
1995	181	14 982	0,35	-3,2	-5,3
1996	182	17 022	0,40	0,6	13,6
1997	211	20 239	0,47	15,9	18,9
1998	348	71 621	1,67	64,9	253,9
1999	473	110 756	2,58	35,9	54,6
2000	563	165 699	3,86	19,0	49,6
2001	654	217 869	5,09	16,2	31,5
2002	721	235 136	5,50	10,2	7,9
2003	810	254 995	5,97	12,3	8,4
2004	836	263 299	6,16	3,2	3,3
2005	829	254 982	5,98	-0,8	-3,2
2006	963	281 535	6,61	16,2	10,4
2007	1318	312 890	7,35	36,9	11,1
2008	1946	341 632	8,04	47,6	9,2
2009	2689	398 407	9,38	3,82	16,6
2010	3494	442 869	10,42	30	11

Zdroj: MZE, vlastní výpočty ÚZEI, 2009 – 2010

5.3 Současný vývoj a problémy EZ v ČR

Ekologičtí zemědělci v České republice dosáhli řady cílů, které si v minulosti vytyčili. Stát je uznává a podporuje dotacemi a zájem spotřebitelů je rostoucí.

V ČR jsou nyní hlavním důvodem ke konverzi na ekologické zemědělství právě stabilizované dotace. Přibývají proto neustále nové podniky zejména v horských a podhorských oblastech na trvalých travních porostech, které jsou zaměřené zejména na údržbu krajiny a chov skotu, kde převažují krávy bez tržní produkce mléka [Šarapatka, Urban, 2006].

V pohraničních hornatých okresech Jihočeského, Karlovarského, Moravskoslezského a Ústeckého kraje se nacházejí největší plochy ekologicky obhospodařované půdy. Největší počet ekologických farem má dlouhodobě Jihočeský kraj následovaný v roce 2009 krajem Zlínským a Plzeňským [Statistická šetření ekologického zemědělství, 2009].

Ke slabým stránkám podnikání v ekologickém zemědělství patří hlavně to, že bioproduktů je málo a chybí hotové výrobky – zelenina a ovoce. Trh s biopotravinami ještě stále není dostatečně rozvinut. Podle odhadů tvoří bioprodukty pouhých 0,06% celkového trhu s potravinami v ČR. Stále je zde větší import bioproduktů, například v roce 2005-2006 byl sortimentní i objemový nárůst trhu bioproduktů tvořen zejména importem bioproduktů i zpracovaných biopotravin [Šarapatka, Urban, 2006].

Dalším problémem je nedostatečný rozvoj výzkumu v EZ, výzkum není institucionalizován. Chybí zde specializované poradenství, dostatečná propagace a osvěta. Tyto slabé stránky měl řešit Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství v ČR do roku 2010. Dosáhli jsme ovšem v posledních letech pokroku. ČR se dostala na úroveň západoevropských zemí a to hlavně harmonizací legislativy, přijetím zákona o EZ a stabilizací systému podpor. Dále bylo důležité vytvoření systému kontroly a certifikace a byl vypracován a schválen již zmíněný akční plán pro rozvoj EZ. V době vstupu do EU jsme byli mezi kandidátskými zeměmi na prvním místě v rozsahu ploch zařazených do EZ [Šarapatka, Urban, 2006].

6. Empirická část

V této kapitole je uveden rozbor výzkumné otázky na základě sekundární analýzy dat a vyhodnocení vlastních hypotéz.

Cílem je zjistit, zda reflexe rizik moderní společnosti je patrná spíše u spotřebitelů biopotravin nebo u spotřebitelů běžných potravin. Do jaké míry jsou v postojích těchto skupin spotřebitelů patrná rizika pro společnost, která jsou uvedena v teoretické části (3.7 Riziková společnost). Dále z výzkumu bude zjišťováno proč si vlastně spotřebitelé biopotravin tyto produkty kupují a u respondentů, kteří si biopotraviny nekupují budou zjišťovány důvody jejich nezájmu. Výzkum dále nepatrně uvádí zda se situace změnila z časového hlediska.

Tuto část práce budu provádět na základě výzkumu, který provádělo ministerstvo zemědělství o ekologickém zemědělství.

Pro dosažení potřebných informací a hypotéz byla použita analýza sekundárních dat - vybraných veřejných informací a závěrečných zpráv shromážděných portálem Eagri.cz - Ministerstva zemědělství. Zadavatelem exkluzivního projektu je agentura Ogilvy & Mather.

6.1 Metodika výzkumu

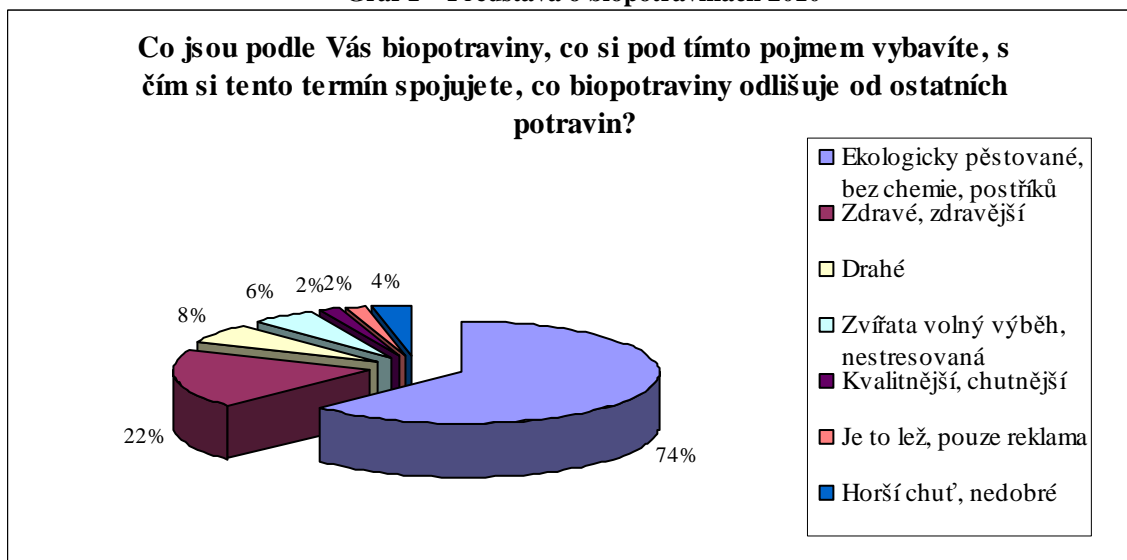
Celkem budu analyzovat dva kvantitativní výzkumy s názvem: Povědomí a nákupní chování spotřebitelů v oblasti biopotravin. Jeden výzkum je z roku 2008 a druhý z roku 2010. Oba výzkumy měly za úkol ověřit povědomí české veřejnosti o ekologickém zemědělství, biopotravinách a značkách biopotravin. Cílová skupina výzkumu: věk 16-50 let, obyvatelé měst nad 50 tis. obyvatel, vzdělání středoškolské a vyšší, ČMPO (čistý měsíční příjem osob) 15 tis. Kč a výše nebo ČMPD (domácností) 20 tis. Kč a výše, metodologie výzkumu byla kvótním výběr, dotazování: CAPI face-to-face, počet respondentů: 504. A výzkum z roku 2010 je stejný až na velikost vzorku, který se zde zvýšil na 513 respondentů.

6.2 Přehled hlavních zjištění

V kvantitativním výzkum pro ekologické zemědělství bylo položeno respondentům několik otázek. Na úvod bych uvedla zjištění výzkumu, které obecně vypovídá o tom jaké mají lidé povědomí o biopotravinách a o jejich prodeji v ČR.

Ve výzkumu respondenti zodpovídali otázku: Co jsou podle Vás biopotraviny, co si pod tímto názvem vybavíte, s čím si tento termín spojujete a co biopotraviny odlišuje od ostatních potravin? Když srovnám odpovědi za rok 2008 a 2010 o mnoho se neliší. Z odpovědí vyplývá, že lidé mají povědomí o tom co je biopotravina či bioprodukt. Vědí, že při pěstování nedochází k chemickým postřikům a že postup je ekologický. Viz graf 1 je vidět i další chování respondentů.

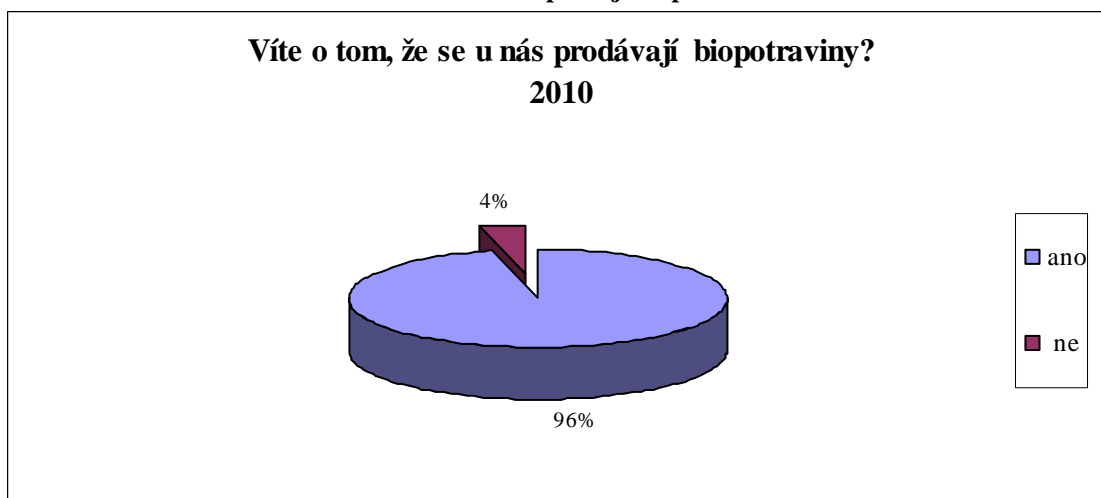
Graf 1 – Představa o biopotravinách 2010

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Z grafu vidíme, že lidé povětšinou vědí primárně co je biopotravina a že je pěstována ekologickým způsobem bez chemie a postřiků, dokonce si je toho vědomo 74% respondentů. Dále se ve výzkumu zjišťovalo, zda je lidem známo, že se tyto potraviny prodávají i u nás v ČR. V roce 2008 vědělo 92% respondentů o prodeji biopotravin u nás a 8% respondentů nevědělo, že si tyto potraviny mohou v ČR koupit. Viz graf 2 je vidět, že se povědomí o prodeji biopotravin zvýšil v roce 2010 o 4%.

Graf 2 – Povědomí o prodeji biopotravin v ČR

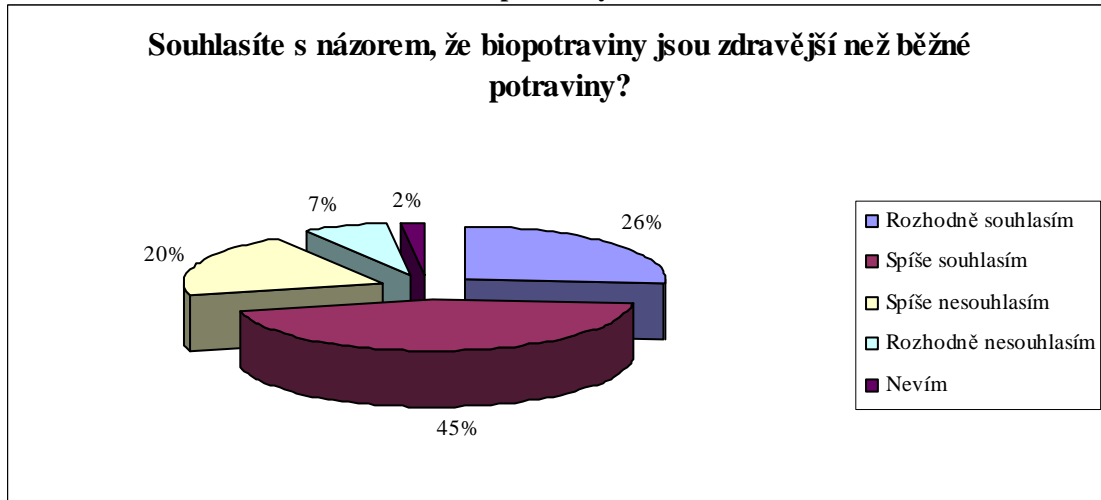

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Jako první budu analyzovat otázku z výzkumu - proč si lidé kupují produkty EZ a z toho dále budu navazovat na další vytyčené cíle. Důvody, které vedou ke koupi biopotravin, jsou většinou známé. Do jisté míry vyplývají z otázky ve zmíněném výzkumu, kde se ptají respondentů, zda souhlasí s názorem, že biopotraviny jsou zdravější než běžné potraviny. Dalo by se říci, že člověk, který si koupí biopotravinu, chce „zdravější“ potravinu takzvaně „bez chemie“. Snaží se tedy koupit biopotraviny předejít jistému riziku, které vnímá, například zdravotnímu riziku. Již zde tedy můžeme vidět, že patrné reflexe rizik moderní společnosti budou právě u spotřebitelů biopotravin.

Z výzkumu vyplynulo, že lidé vidí jistý rozdíl mezi produkty z EZ a KZ a ve skrze vnímají biopotraviny jako zdravější, nezávadnější než běžné. V roce 2008 absolutně souhlasilo 34% a spíše ano uvedlo 42%. V roce 2010 souhlasí více jak 2/3 avšak je tam jistý pokles oproti roku 2008. Viz graf 3:

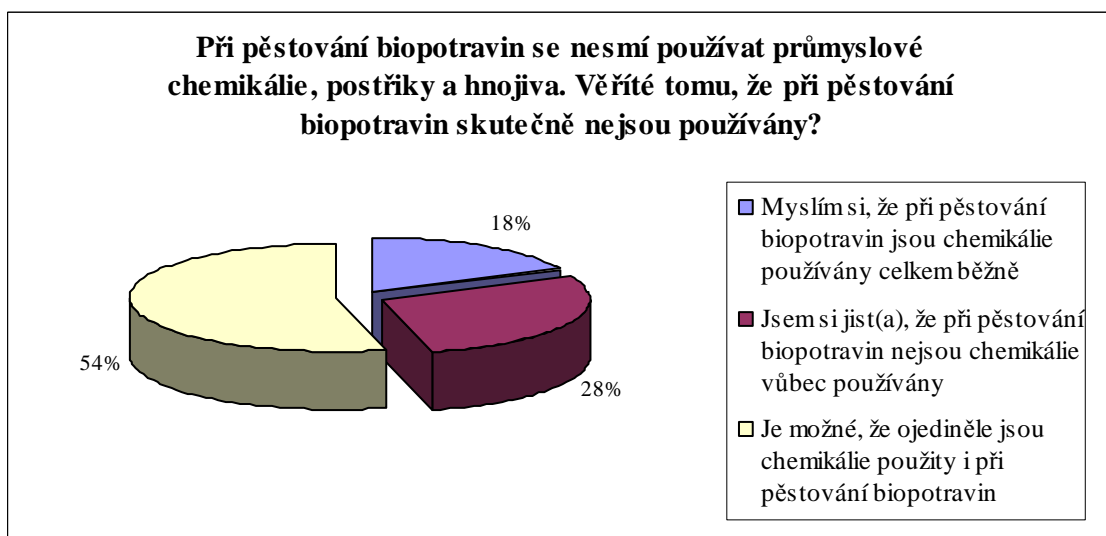
Graf 3 – Názor na biopotraviny v souvislosti se zdravím

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Ovšem překvapivé zjištění z výzkumu je, že ačkoliv si lidé myslí, že biopotraviny jsou zdravější než běžné potraviny, nevěří tomu, že při jejich pěstování nejsou používány chemikálie, což vyplývá z grafu 4, který uvádím níže. Jen 28% respondentů věří, že při pěstování biopotravin nejsou použity žádné chemikálie, 18% respondentů si myslí, že při pěstování biopotravin jsou chemikálie používány celkem běžně a dokonce 54% lidí jsou toho názoru, že je použití chemikálií dosti možné alespoň ojedinele.

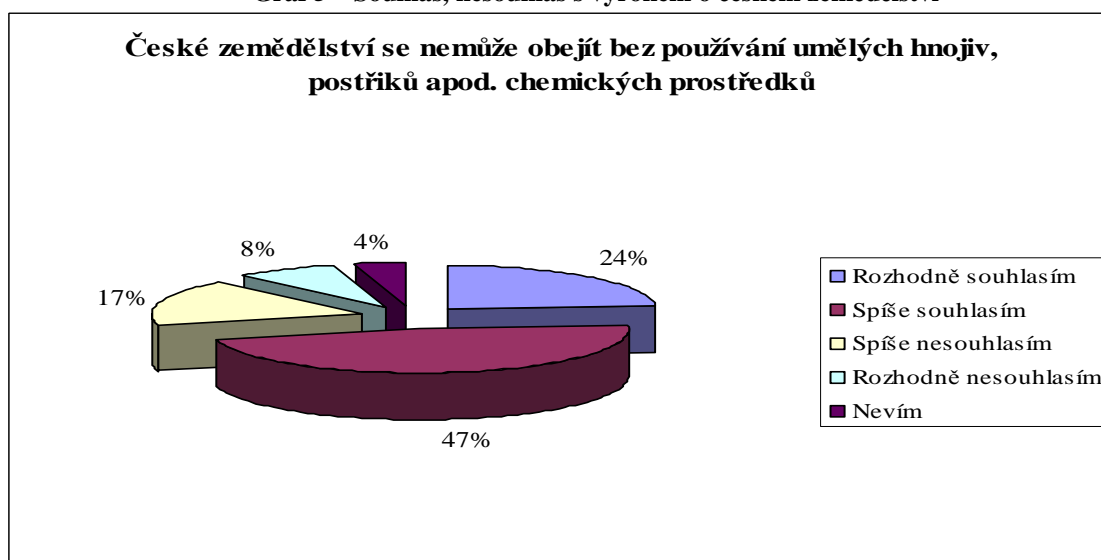
Graf 4 – Důvěra v biopotraviny – souhlas, nesouhlas s výrokem

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Nejen, že z tohoto zjištění vyplývá jistá nedůvěra k ekologickému způsobu hospodaření a k výrobě biopotravin, ale dále lze z toho též odvodit, že respondenti nemají přílišné obavy z těchto chemických prostředků. Což je ale právě ten zásadní rozdíl mezi ekologickým a konvenčním hospodařením a důvod proč EZ vzniklo. Vzniklo vlastně na základě negativních reakcí na KZ, které nejen svou chemizací, hnojivy a postřiky způsobilo civilizační rizika do budoucnosti právě pro moderní společnost. Lidé se již nechtěli spokojit s potravinami intenzivního zemědělství. A mimo jiné i z důvodu obav o vlastní zdraví a životní prostředí, začali klást důraz na alternativní zemědělství. Myslím si tedy, že většina lidí nevidí chemizaci jako problém a potvrzuje to i další otázka z výzkumu. Viz graf 5:

Graf 5 – Souhlas, nesouhlas s výrokem o českém zemědělství

Zdroj: STEM/MARK, 2010

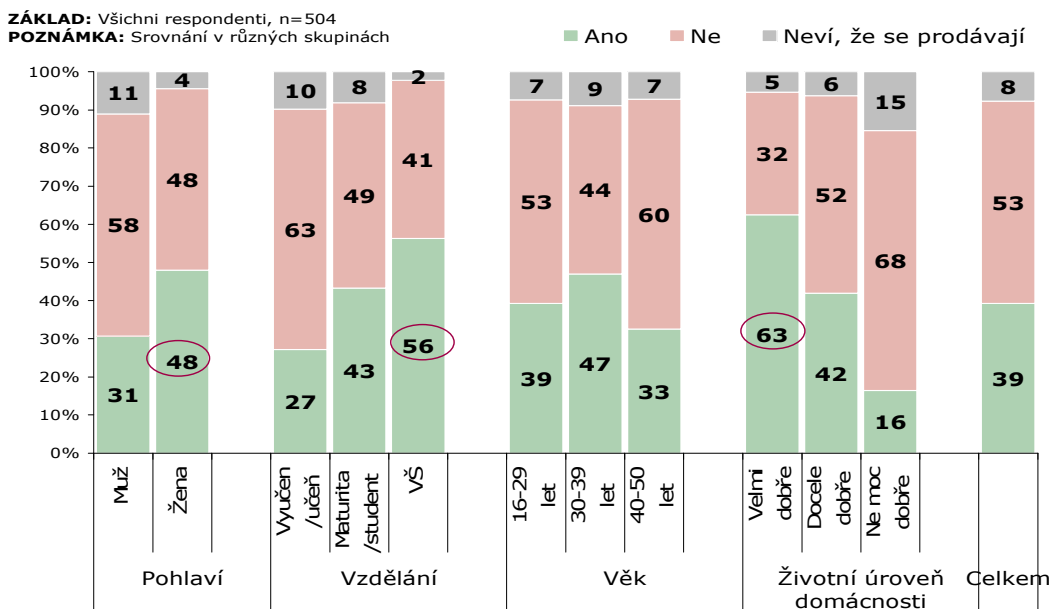
Respondentů se zde ptali na názor, zda se české zemědělství nemůže obejít bez chemizace. Pozitivně se vyjádřilo až 71%. To znamená, že většina respondentů tedy souhlasí s tím, že v českém zemědělství nelze hospodařit bez hnojiv, postřiků apod. Zároveň z jiné otázky ve výzkumu vyplývá, proč vlastně lidé nemají z chemizace obavy. Otázka, kde měli respondenti vyjádřit názor zněla: Myslíte si, že i v potravinách pěstovanými běžnými postupy je obsah škodlivých chemických látek zanedbatelný? 56% respondentů se zde vyjádřilo kladně. To znamená, že těchto 56% respondentů se zřejmě domnívá, že i když je půda postřikována a hnojena chemickými prostředky tak na potraviny přímo to vliv nemá.

Je zřejmé, že většina lidí důvěřuje běžným potravinám a biopotravinu vidí zřejmě jen o stupeň lepší. Na druhé straně je možné říci, že právě to procento lidí, kteří s výrokem nesouhlasili (viz graf 5) jsou právě spotřebitelé biopotravin, kteří jsou si zároveň jisti, že při pěstování biopotravin nejsou používány žádné chemikálie (viz graf 4) a že biopotravinu jsou zdravější (viz graf 3). Jak je z grafů vidět, skupina spotřebitelů biopotravin je zde zastoupena méně procenty. Je to tedy skupina lidí, která ekologickému hospodaření a biopotravinám důvěřuje a vidí jistá rizika v běžném způsobu hospodaření a z něho vyráběných produktů.

Další důležité informace vycházejí ze souhrnu tohoto výzkumu pro MZE, kde je postoj lidí k biopotravinám rozčleněn na pozitivní, neutrální a negativní. V tomto souhrnu je uvedeno, že lidé mající pozitivní postoj k biopotravinám, mimo jiné věří, že EZ není přechodná záležitost a že se bude i do budoucna rozšiřovat. Do této skupiny pozitivně naladěných, která podporuje EZ a ví, že pěstování jde i bez hnojení, patří převážně jen ženy s vyšším stupněm vzdělání a s lepší životní úrovní. Což je znázorněno například i v grafu 6 (rok 2008) a graf 7 (rok 2010).

Graf 6 – Nákup biopotravin a) 2008

Kupujete ve Vaší domácnosti biopotravinu?

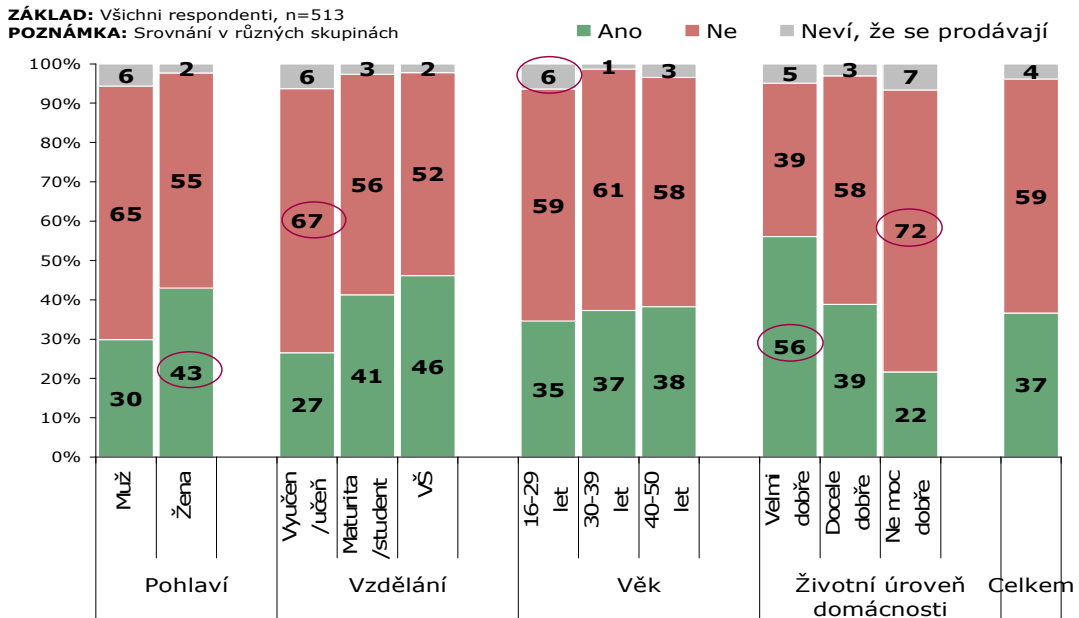

ZDROJ: STEM/MARK, Ekologické zemědělství a biopotravinu 10/2010

Zdroj: STEM/MARK, 2008

Graf 7 – Nákup biopotravin b) 2010

Kupujete ve Vaší domácnosti biopotraviny?

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Z těchto grafů je tedy vidět, že pozitivní postoj k biopotravinám mají opravdu ženy s vyšším vzděláním a také s lepší životní úrovní. Dále je zde vidět, že nejintenzivnějšími spotřebiteli biopotravin jsou lidé s maturitním a vysokoškolským vzděláním. Typickým spotřebitelem je tedy žena a dále pak lidé s vyšší životní úrovní. Můžeme ovšem z grafů také vysledovat jistý pokles nákupu biopotravin v roce 2010.

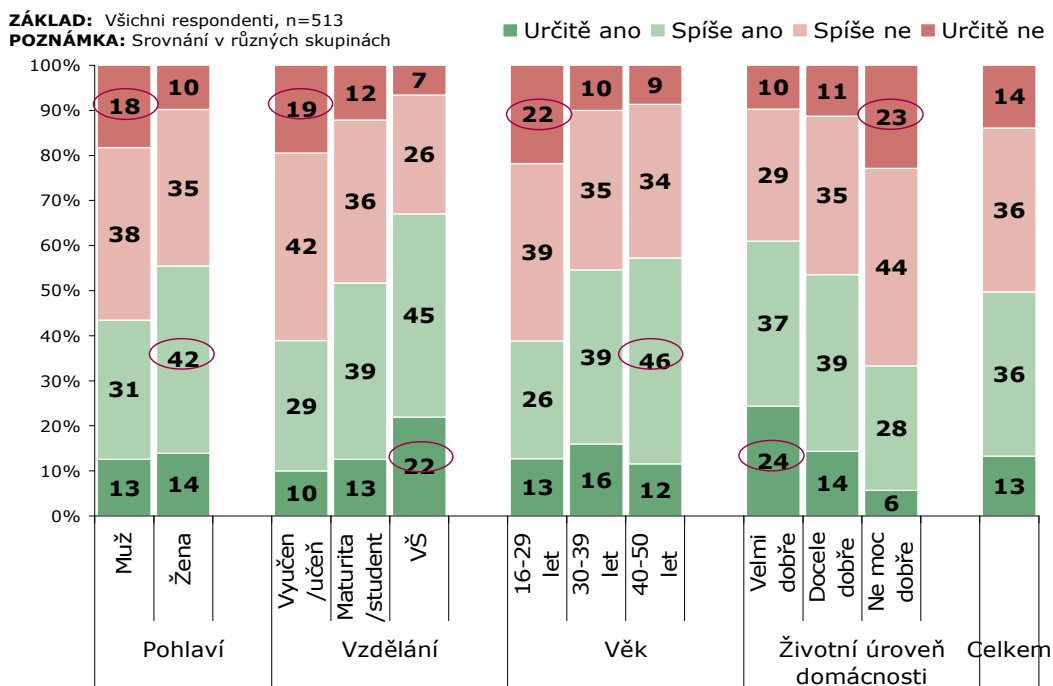
I další zkoumání ve výzkumu potvrzuje předešlé zjištění. Další otázka se totiž týkala toho, zda samotní respondenti dodržují ekologické zásady. Polovina si myslí, že dodržuje zásady ekologické odpovědnosti, avšak do této poloviny patří převážně opět jen ženy s vyšším vzděláním, okolo 40 - 50 let a s lepší životní úrovní domácnosti, které jsou právě ve skupině, která se staví pozitivně k biopotravinám a zároveň je i nejvíce nakupuje. Viz graf 8 a graf 9:

Graf 8 – Zásady ekologické odpovědnosti a)

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Graf 9 – Zásady ekologické odpovědnosti b)

ZDROJ: STEM/MARK, Ekologické zemědělství a biopotraviny 10/2010

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Dle mého rozboru se tedy domnívám, že reflexe rizik moderní společnosti je převážně patrná pouze u spotřebitelů biopotravin. Ale jistě ani zde u většiny. Jak je zřejmé z vyhodnocení grafů, nejčastějšími spotřebiteli jak jsem již uvedla jsou ženy, s vyšším stupněm vzdělání a s lepší životní úrovní a ty jako jediné ve většině zároveň dodržují zásady ekologické odpovědnosti. Proto se dá říci, že v postojích této skupiny jsou vidět reflexe rizik moderní společnosti nejvíce. Tato skupina, dalo by se říci, uvažuje a přemýšlí nad výběrem potravin více než ostatní spotřebitelé. Zaměřuje se více na důsledky, které ze spotřeby a koupě potravin plynou. Tzn. ať už jsou to obavy o bezpečnost svého zdraví a své rodiny či obecně zamýšlení se jaký vliv má produkce těchto potravin na zvířata nebo na prostředí ve kterém sama žije.

Což tedy potvrzuje mou domněnku a to, že obecně spotřebitelé tzv. běžných potravin nemají přílišné obavy z rizik, která jsou patrná pro moderní společnost. V konvenčním zemědělství a v chemizaci z něho plynoucí nevidí žádný problém, naopak si myslí, že teprve bez chemizace by se problém mohl vyskytnout. A dále také věří, že v běžných potravinách je minimální množství chemických látek.

I přesto, že se v dnešní době hovoří o nákupu biopotravin jako o fenoménu, výzkum ukázal, že biopotraviny kupují „pouhé“ 2/5 respondentů. Převažuje tedy skupina s neutrálním a negativním postojem, která v zásadě biopotraviny nekupuje, o životní prostředí se nezajímá a EZ bere jako přechodnou záležitost ke konvenčnímu zemědělství. Do této skupiny patří převážně lidé, kteří se nesnaží dodržovat ekologické zásady, muži a dotázaní s nižším stupněm vzdělání.

Důvody nezájmu

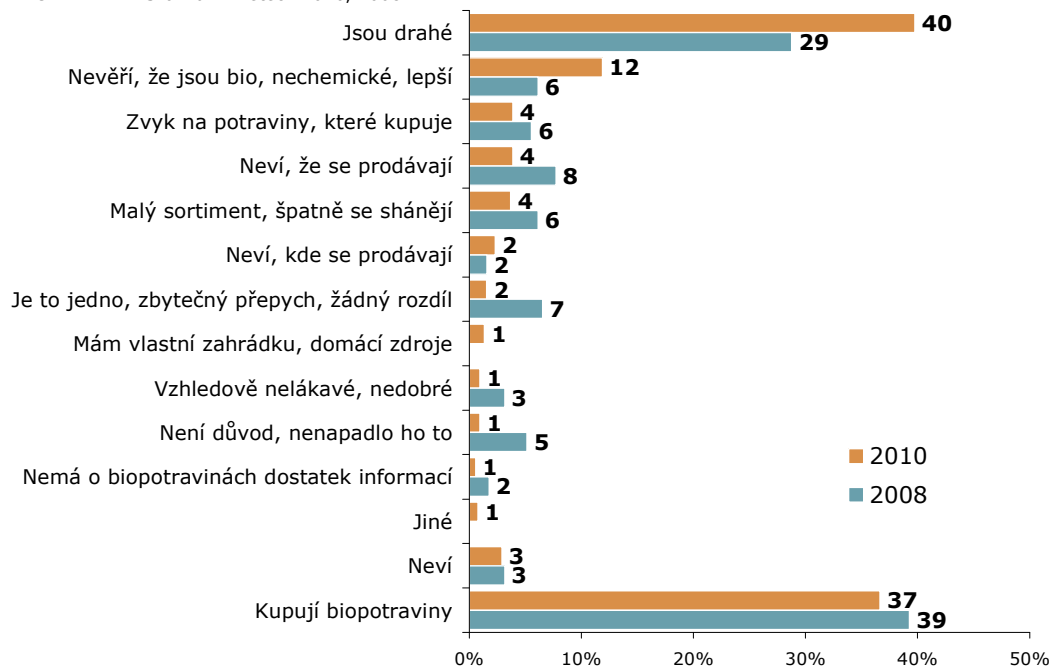
Jaké jsou tedy hlavní důvody nezájmu těchto převažujících skupin (lidé s neutrálním a negativním postojem)? Proč si vlastně tyto lidé nekupují biopotraviny a jaké je k tomu vedou důvody, když většinou vědí, jaké mají biopotraviny pozitiva a alespoň slovně jim vyjadřují podporu (71% respondentů ve výzkumu vyjádřilo názor, že by EZ mělo být podporováno státem a většina hodnotí způsoby EZ jako dobré). Porovnám data v průběhu roku 2008 a 2010.

Graf 10 – Nezáměr o biopotravinu

Proč, z jakého důvodu biopotravinu nekupujete?

ZÁKLAD: Všichni respondenti, n=513 (rok 2010), n=504 (rok 2008)

POZNÁMKA: Srovnání v letech 2010, 2008

ZDROJ: STEM/MARK, Ekologické zemědělství a biopotravinu 10/2010

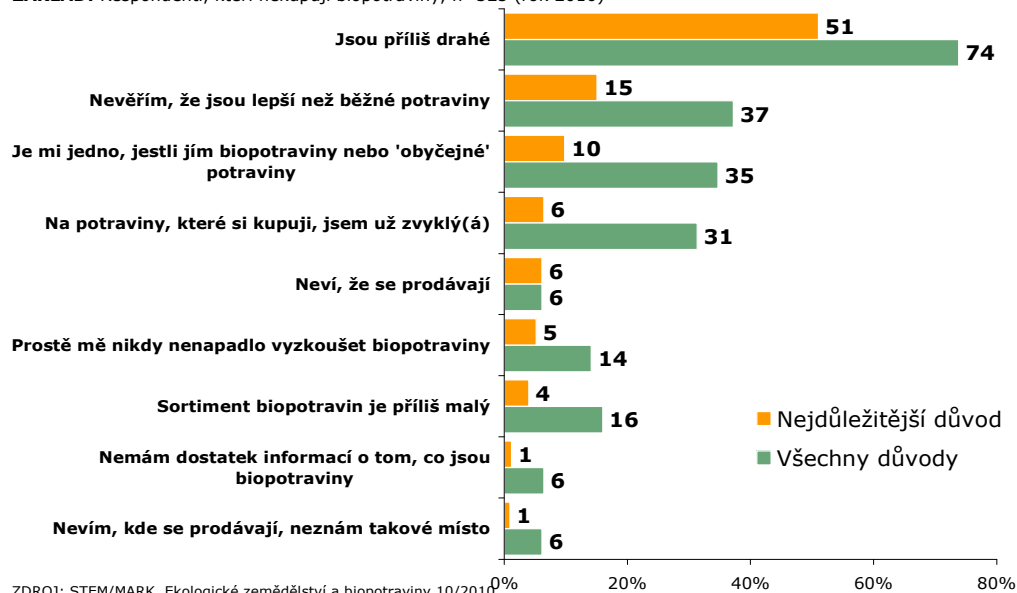
Zdroj: STEM/MARK, 2010

Z následujícího grafu je zřejmé, že hlavním a výrazným důvodem nezájmu je vysoká cena biopotravin a jako další znatelný důvod je nedůvěra respondentů ke kvalitě bio. Nevěří, že jsou biopotravinu lepší a nechemické. Když se vrátím k prvnímu důvodu - ceně, je zde zřejmý i jistý negativní vývoj v čase. V roce 2008 uvádělo cenu jako důvod nezájmu o biopotravinu 29% z respondentů a o dva roky později se tento počet navýšil o 11%. To samé u druhého důvodu, kde počet respondentů, kteří nevěří v bio stoupl o 6%, to je o polovinu více než v roce 2008.

Graf 11 – Různé důvody nezájmu

**Lidé mohou mít různé důvody, proč nekupují biopotraviny.
Které z možných důvodů, jsou pro vás důležité?
A který z nich je pro Vás hlavní, nejdůležitější?**

ZÁKLAD: Respondenti, kteří nekupují biopotraviny, n=325 (rok 2010)

ZDROJ: STEM/MARK, Ekologické zemědělství a biopotraviny 10/2010

Zdroj: STEM/MARK, 2010

Jako další četné důvody nezájmu o biopotraviny zaznamenané u respondentů jsou nedůvěra, zvyk, lhostejnost.

Zde výzkum uvádí i údaje z roku 2006 kdy byla hlavním důvodem nezájmu o biopotraviny neinformovanost a nezájem o informace. V roce 2006 uvádělo nedostatek informací 32% respondentů a v roce 2010 je to již pouhé 1%. Což je hlavně pro ekologické zemědělce velmi pozitivní vývoj. V neposlední řadě uvádějí respondenti jako bariéru pro nákup biopotravin - malý sortiment a poněkud komplikovanou dostupnost. Jako další pak respondenti uvádějí, že za nejkvalitnější zdroj biopotravin považují biofarmy či specializované obchody. Nakonec ale kupují bioprodukty nejčastěji v supermarketech.

Z těchto grafů tedy vyplývá, že i když si většina lidí myslí, že biopotraviny jsou příznivější pro jejich zdraví a hodnotí je ve skrze pozitivně, tak si je přesto nekoupí hlavně kvůli ceně až 40% respondentů. Jako další je uváděna nedůvěra k označení bio jako nechemické potraviny, tuto skutečnost uvedlo 12% respondentů. Jako poslední důvody, které bych zdůraznila, jsou zvyk a nezájem.

Tyto dva důvody jsou spolu provázané. Lidé nemají zájem zkoušet nové věci a raději kupují to, co mají již prověřené. Je to také dáno tím, že lidé většinou nechtějí nákupem potravin trávit příliš mnoho času, a proto si vybírají potraviny, které znají. Dále také respondenti uváděli, že jsou lhostejní k tomu, zda jí biopotravinu či běžnou potravinu.

7. Závěr

Analýzou odborné literatury bylo zjištěno, že ekologické zemědělství je taková forma hospodaření, která klade značný důraz na ochranu životního prostředí, na šetrné zacházení se zvířaty a napomáhá k rozvoji venkova. Zároveň neklade důraz na kvantitu produkce, ale spíše na kvalitu produktů. Má své principy, zásady a cíle. V teoretické části práce byly dále zjištěny rizika konvenčního zemědělství, které se následně z velké části přetavily do rizik pro moderní společnost, jež jsou v práci také popsány.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit do jaké míry je patrná reflexe rizik moderní společnosti v postojích spotřebitelů běžných potravin a spotřebitelů biopotravin. Zda si lidé tyto rizika vůbec uvědomují a snaží se jim předejít například právě koupí biopotravin. Co vede k nákupu těchto potravin bio-spotřebitele a jaké jsou důvody nezájmu o biopotravinu těch, co je nekupují.

Z výzkumu vyplývá, že biopotravinu je pojem dobře známý široké veřejnosti a lidé vědí, co si pod tímto pojmem představit. Dále jsou seznámeni s tím, že se dají biopotravinu sehnat i u nás v ČR, dokonce si je toho vědomo 96% respondentů. Je to zřejmě i díky maloobchodům, ve kterých se biopotravinu již hojně vyskytují.

Analýzou výzkumu v praktické části bylo zjištěno, že důvod proč si kupují spotřebitelé biopotravinu je hlavně ten, že jsou zdravější než běžné, což si s jistotou myslí 26% respondentů a 45% spíše souhlasí. Což je většina, avšak všech těchto 71% respondentů si ve skutečnosti biopotravinu nekupuje. Jak jsem již výše uvedla, biopotravinu si kupují jen necelé 2/5 respondentů. Což odpovídá 37% z těchto respondentů, kteří si doopravdy tyto potraviny koupí.

Odhadem lze uvést, že 26% (ve výzkumu je uváděna 1/3) respondentů patří do skupiny pravidelných spotřebitelů potravin, mají plnou důvěru v biopotravinu a věří, že jsou zdravější a to je stěžejní důvod proč si je kupují. Dle mého názoru je patrné, že tato skupina chce předejít zmíněným rizikům, které vnímá, například riziku z konzumace potravin KZ. Je tedy zřejmé, že právě v postojích spotřebitelů biopotravin se odrážejí rizika moderní společnosti.

Dále jsem rozbořem výzkumu zjistila, že většina respondentů jsou spotřebitelé tzv. běžných potravin. Tito spotřebitelé tedy nekupují biopotravinu, náleží jim zbylá většina procent - 59% nekupuje biopotravinu a 4% ani neví, že se prodávají. U této skupiny

spotřebitelů bylo zjištěno, že se při výběru potravin možnými riziky neřídí. Vyplývá to hlavně z grafu 4, kde je vidět nedůvěra těchto spotřebitelů v biopotraviny. Nevěří, že jsou biopotraviny úplně bez chemických prostředků, tím pádem nevěří, že jsou lepší a nemají důvod proč je kupovat. A z grafu 5 bylo dokonce zjištěno, že 71% respondentů je toho názoru, že české zemědělství nemůže fungovat bez chemických prostředků. Naopak si tedy myslí, že bez chemických prostředků by se hospodaření potýkalo s problémy. Tato skupina spotřebitelů evidentně strach z rizik, které působí konvenční zemědělství nemá a důvěřují běžným potravinám. Domnívají se totiž, že v těchto „běžných“ potravinách je množství a obsah chemických látek zanedbatelný.

Můžeme tedy odvodit, že na druhou stranu lidé, kteří v těchto otázkách z výzkumu odpověděli, že s jistotou věří, že v biopotravinách chemické prostředky nejsou a české zemědělství se obejde bez chemických hnojiv a postřiků, jsou právě spotřebitelé biopotravin. Kdybych tedy rozdělila respondenty na spotřebitele běžných potravin a na spotřebitele biopotravin, jsou zde vidět jasné rozdíly. Ten důležitý pro mou analýzu je ten, že spotřebitelé běžných potravin nereflektují rizika moderní společnosti, které jsou způsobené právě konvenčním zemědělstvím. Spotřebitelé běžných potravin při koupi nevnímají další důležité okolnosti jako je znečištění životního prostředí během pěstování, přidávání chemikálií do potravin apod. Popřípadě o zmíněných rizicích vědí a zároveň je i uznávají, avšak jejich existence v očích těchto spotřebitelů není ohrožující či naléhavá, a proto se nijak nepromítá do jejich spotřebního chování. Na druhou stranu v postojích spotřebitelů biopotravin se odráží rizika společnosti právě koupí biopotraviny. Protože jak jsem uvedla výše, ten kdo si kupuje biopotraviny, chce primárně potraviny bez chemie, ekologickým způsobem vypěstované a o kterých můžeme říci, že jsou relativně zdravější než potraviny běžné.

Samozřejmě, že všichni spotřebitelé biopotravin si je nekupují jen kvůli uvedeným rizikům, někdo si je kupuje například kvůli lepší chuti apod. Jak jsem zjistila z výzkumu, patrné reflexe rizik jsou hlavně u této skupiny bio-spotřebitelů: pozitivně naladění, kteří vyjadřují podporu EZ a věří, že se bude rozšiřovat. Jsou to převážně ženy s vyšším stupněm vzdělání a s lepší životní úrovní domácnosti. Typickým spotřebitelem biopotravin je tedy žena a obecně lidé s vyšší životní úrovní.

Především tito respondenti souhlasí se státní podporou pro ekozemědělství, nejvíce dodržují i zásady ekologické odpovědnosti a zároveň nejvíce nakupují biopotraviny. Tedy

přesně tato vymezená skupina spotřebitelů biopotravin vnímá rizika moderní společnosti nejvíce.

Zároveň zde mohu uvést i příklad, který navazuje také na kapitolu Rizikové společnosti (Charakter nových rizik). V této kapitole jsem uváděla tzv. sociální rozdělení rizik. A že tato distribuce rizik je zřejmá i v oblasti konzumace potravin. Z výzkumu vyšlo najevo, že biopotraviny kupují převážně lidé s dobrou životní úrovní domácnosti. Dalo by se říci, že je můžeme označit jako bohatší, movitější než ostatní. To navazuje na teorii, kterou uvedl ve své knize Ulrich Beck. Ten se domnívá, že rozdělení sociálních rizik spočívá právě v bohatství lidí. Bohatí lidé disponují schopností a možnostmi rizikům čelit právě penězi. Mají více peněz, a proto si mohou dovolit kvalitnější potraviny, které jsou méně rizikové. Rizika jsou tedy přesouvána k nižší sociální vrstvě.

Tito lidé, kteří mají více peněz, jsou šťastnější a mohou tedy myslet více na sebe a své zdraví nákupem kvalitních potravin. Je to v zásadě tak, jak Beck uvádí: šťastní lidé kupují vajíčka tzv. šťastných slepic a hlávky šťastných salátů. Jen těžko by mohl kupovat tyto potraviny například člověk, jehož země je sužována válkou. Tento člověk by byl nešťastný a nepřemýšlel by při nákupu nad tím, jak bylo zacházeno se zvířaty během výroby této potraviny, či jaký vliv mělo pěstování této potraviny na životní prostředí. Za této situace, by mu na tom vůbec nezáleželo.

Můj názor je, že lidé, kteří si jdou koupit nebo pravidelně kupují biopotraviny, většinou nejprve myslí na své zdraví, dále pak na šetrné zacházení se zvířaty a až na posledním místě myslí na to, jak bylo při výrobě potraviny zohledňováno životní prostředí.

Dále jsem jako dílčí výzkumnou otázku zkoumala důvody nezájmu o biopotraviny, proč si lidé biopotraviny nekupují a proč. Z výzkumu jasně vyplynulo, že hlavní bariéra pro nákup biopotravin je cena. Tu uvádělo jako hlavní překážku pro nákup biopotravin o 11% více respondentů než v roce 2008. Dalo by se říci, že i když lidé hodnotí biopotraviny jako lepší a zvažují koupi biopotravin, odradí je nakonec právě vysoká cena. Proto si spotřebitelé v posledních letech oblíbily např. farmářské trhy, kde jsou náklady na zboží menší než v maloobchodě a zároveň mají pocit, že kupují kvalitnější výrobky přímo od zemědělců. Z výzkumu dále vyšly jako znatelné důvody: nedůvěra, zvyk, lhostejnost. Všechny tyto důvody se v rozmezí let 2008 – 2010 příliš neměnily. Rozdíl je zde pouze ve srovnání s rokem 2006, kde jako hlavní důvod po ceně byla neinformovanost o produktech EZ.

Když shrnu výše uvedené, tak z výzkumu vyplývá, že ač jsou v posledních letech biopotraviny diskutované téma a jejich nákup je označován jako trend, stále je v České republice převážná většina lidí, která si tyto potraviny nekupuje. V postojích těchto spotřebitelů tedy nejsou patrná rizika moderní společnosti. Když už je spotřebitelé reflektují a koupí biopotraviny zvažují, odradí je nakonec primárně cena. Spotřebitelé biopotravín jsou většinou ti, kteří jako jediní reflektují tato rizika a vnímají jejich existenci jako naléhavou - přímo je ohrožující. Snaží se proto rizikům předcházet právě nákupem biopotravín a vysoká cena pro ně není překážkou.

8. Seznam literatury

8.1 Tištěné zdroje

[1] BECK, Ulrich. *Riziková společnost*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (Slon), 2004. 431 s. ISBN 80-86429-32-6.

[2] KELLER, Jan. *Teorie modernizace*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (Slon), 2007. 194 s. ISBN 978-80-86429-66-3.

[3] KELLER, Jan. *Sociologie a ekologie*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 232 s. ISBN 80-85850-42-7.

[4] prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc. *Ekonomika agrárního sektoru : (vybraná témata)*. Vyd. 1. Praha : Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2009. 168 s. ISBN 978-80-213-1846-5.

[5] *Ročenka organického zemědělství*. Praha : Nadace pro organické zemědělství FOA, 1993. 155 s. ISBN 246-03-0023862-2.

[6] Současný stav rozvoje EZ. In *Akční plán české republiky : pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010*. Praha : Ministerstvo zemědělství České republiky, 2004. s. 16.

[7] ŠARAPATKA, Bořivoj ; URBAN, Jiří. *Ekologické zemědělství v praxi*. Šumperk : PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců, 2006. 502 s. ISBN 978-80-903583-0-0.

8.2 Internetové zdroje

[1] *Co to je ekologické zemědělství a biopotravina?* [online]. [cit. 2011-03-24] Dostupné z: <<http://bio-potraviny.abecedazdravi.cz/co-to-je-ekologicke-zemedelstvi-a-biopotravina>>.

[2] *Krajinná ekologie : učebnice* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2007 [cit. 2011-01-29]. Ekologizace zemědělství a lesnictví, s. . Dostupné z WWW: <http://www.uake.cz/frvs1269/kapitola7_uvod.html>.

[3] Srovnání základních statistických ukazatelů EZ. In *Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31.12.2010* [online]. Praha : Ministerstvo zemědělství ČR, 2010, 31.12.2010 [cit. 2011-03-02]. Dostupné z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/zivotni-prostredi/ekologicke-zemedelstvi/statistika-a-pruzkumy/>>.

[4] *Trvale udržitelný rozvoj* [online]. [cit. 2011-03-01] Dostupné z WWW: <<http://www.biodoskol.cz/docs/Ekologickezemedelstviabiodiverzita.pdf>>.

[5] VÁCLAVÍK, Tomáš. Přímý marketing. In *Přímý marketing pro ekologické zemědělce* [online]. [s.l.] : Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR, 2010 [cit. 2011-03-01]. Dostupné z WWW: <http://www.eposcr.eu/files/informac/vyd_publ/ML29%20Primy%20marketing.pdf>.

[6] VÁCLAVÍK, Tomáš. *Ekologické zemědělství a biodiverzita* [online]. [s.l.] : Ministerstvo zemědělství ČR, 2006 [cit. 2010-12-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.biodoskol.cz/docs/Ekologickezemedelstviabiodiverzita.pdf>>. ISBN 80-7084-485-X.

[7] Základní statistická data : Vývoj ekologického zemědělství v ČR. In DARMOVZALOVÁ, Ivana, et al. *Statistická šetření ekologického zemědělství provedená v roce 2009 : výstup tematického úkolu MZE* [online]. Brno : ÚZEI, 2010, 16.6.2010 [cit. 2011-02-25]. Dostupné z WWW: <http://eagri.cz/public/web/file/56451/Zprava_EZ_2009_aktualizovano_16._6._2010_UZEI.pd>.

8.3 Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 1 – Tendence a rozdíly v ekologickém a konvenčním zemědělství.....	17
Tabulka 2 – Vývoj výměry plochy a počtu farem v EZ ČR	25

Seznam grafů:

Graf 1 – Představa o biopotravinách 2010.....	28
Graf 2 – Povědomí o prodeji biopotravin v ČR.....	29
Graf 3 – Názor na biopotraviny v souvislosti se zdravím.....	30
Graf 4 – Důvěra v biopotraviny	30
Graf 5 – Souhlas, nesouhlas s výrokem o českém zemědělství.....	31
Graf 6 – Nákup biopotravin a) 2008	32
Graf 7 – Nákup biopotravin b) 2010.....	33
Graf 8 – Zásady ekologické odpovědnosti a).....	34
Graf 9 – Zásady ekologické odpovědnosti b)	34
Graf 10 – Nezájem o biopotraviny.....	36
Graf 11 – Různé důvody nezájmu.....	37